

ΚΡΙΤΙΚΗ

Της ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΤΖΙΑ

Ένα βήμα πιο κοντά στη λογοτεχνική μας αυτογνωσία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

Ανθολογία της νεοελληνικής κριτικής
εκδ. Σοκόλη, σελ. 941

Η «ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνικής κριτικής» λείπει απελπιστικά από τα ελληνικά γράμματα. Το οραματικό σχέδιο του φιλόλογου Παν. Μουλλά (1935-2010) για τη σύνθεσή της δεν μπόρεσε να ευοδωθεί, ενώ οι υπάρχουσες ανθολογίες των Ζακυθνού-Παναγιωτόπουλου-Παπανούτσου (1959) και Λορεντζάτου (1976) είναι πλέον εξαιρετικά παλαιωμένες. Συστηματικός κριτικός μελετητής, ο Γιώργος Αράγης έχει εργαστεί τα τελευταία χρόνια προς την κατεύθυνση δημιουργίας των προϋποθέσεων που θα μας οδηγήσουν στο να αποκτήσουμε κάποτε το πολύτιμο αυτό εργαλείο λογοτεχνικής, αισθητικής, εθνικής και κοινωνικής αυτογνωσίας. Προϊόντα του πολυετούς μόχθου του είναι η δοκιμαϊκή μελέτη νεοελληνικής κριτικής. Αξιολογικές διακρίσεις (2015) με κριτικές παρουσιάσεις του έργου 27 Ελλήνων τεθνεώτων κριτικών του 19ου και του 20ού αιώνα (από τον Εμμανουήλ Στάη ως τον Βύρωνα Λεοντάρη) καθώς και η παρούσα ανθολογία με κείμενα 39 Ελλήνων κριτικών

(από τον Αδαμάντιο Κοραή ως τη Μάρη Θεοδοσοπούλου).

Όπως γίνεται φανερό από την επιλογή των συγγραφέων αλλά και από τις διαρκείς υπομνήσεις του μελετητή, η εργασία του Γιώργου Αράγης εστιάζεται στα κείμενα που επιδιώκουν να αναδείξουν την αισθητική αξία ή την απαξία των λογοτεχνικών έργων για τα οποία γράφουν – εστιάζεται δηλαδή στα κείμενα της αξιολογικής κριτικής και όχι στα κείμενα λογοτεχνικής θεωρίας, λογοτεχνικής ιστορίας ή φιλολογικής κριτικής. Αρχίζοντας από τα «Προλεγόμενα» (1804) του Κοραή στον Ηλιόδωρο, ο μελετητής παρακολουθεί πώς η ελληνική κριτική εισάγει τις θεματικές της, δημιουργεί τη θεωρία της και σταδιακά ωριμάζει, δεδομένου ότι πρόκειται για έναν σχετικά καινούργιο κλάδο σε σύγκριση με την ευρωπαϊκή λογοτεχνική κριτική που είναι τουλάχιστον τέσσερις αιώνες παλαιότερη. Και ταυτόχρονα παρακολουθεί πώς

η ελληνική κριτική αξιολόγησε την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή – την ποίηση ως επί το πλείστον, καθώς μόνο μετά τον Πόλεμο άρχισε να δίνει αξιοσημείωτες επισημάνσεις για την πεζογραφία.

Το καταστατικό έργο της νεοελληνικής κριτικής υπήρξε, κατά τον Αράγη, το κείμενο των «Προλεγόμενων» (1859) του Ιάκωβου Πολυλά στην ποίηση του Σολωμού, διότι εκτός από την αξιολόγηση του σολωμικού έργου υπογράμμισε τη σημασία της παράδοσης, έθεσε το ζήτημα της ανεξαρτησίας της τέχνης, επισήμανε την ανάγκη των λογοτεχνών να μην επαναλαμβάνονται στα μεταγενέστερα έργα τους και, τέλος, ανέπτυξε το πρόβλημα της απόσβεσης της προσωπικότητας του καλλιτέχνη μέσα στο έργο του. Τεράστια συμβολή του Αράγη το ότι σημειώνει ποια καινούργια ιδέα εμφανίζεται στο έργο του κάθε κριτικού και ποιοι από τους μεταγενέστερους κριτικούς λαμβάνοντας τη σκυτάλη

συνεχίζουν να την επεξεργάζονται.

Ιδιαίτερη αρετή θεωρεί ο Αράγης την αυτενέργεια του κριτικού, την έλλειψη κηδεμονίας με άλλα λόγια από τις διάφορων λογίων θεωρίες έτσι ώστε, με τη βοήθεια των αισθητικών του εργαλείων και χωρίς ιδεοληπτικές παρεμβολές, να μπορεί να σταθμίζει την αξία κάθε έργου. Ο μελετητής μοιάζει να φοβάται πως η ευρωπαϊκή παιδεία θα μπορούσε να περιορίσει την ανεξαρτησία γνώμης των σοβαρών Ελλήνων κριτικών – ανακαλύπτει όμως στη συνέχεια πως ο φόβος του δεν έχει βάση. (Στην Ελλάδα, πράγματι δεν παρήχθη φιλοσοφικής αφετηρίας λογοτεχνική θεωρία, η ελληνική αξιολογική κριτική υπήρξε ωστόσο και πολύ πλούσια και πρωτότυπη.) Είναι κρίμα βέβαια πως στο «Εντός παρενθέσεων» κεφάλαιο της δοκιμαϊκής μελέτης του, ο Αράγης επέλεξε να μην κατονομάσει τους Έλληνες κριτικούς που, επειδή ακολούθησαν μια κατεστημένη κλίμακα αξιών, δεν τους περιέλαβε στον τόμο. Υποθέτουμε πως ανάμεσά τους συγκαταλέγονται κριτικοί όπως οι Καραντώνης, Παράσχος, Βαρίκας, Θρύλος, Στεργιόπουλος ή Αυγέρης, οι οποίοι περιλαμβάνονται μεν στην ανθολογία, με επιφυλάξεις όμως για το μέγεθος της αυτενέργειάς τους.

